

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grovt narkotikabrott

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

BS
Ombud och offentlig försvarare:
Advokaten PG

Saken

Grovt narkotikabrott

Överklagade avgörandet

Hovrättens för Västra Sverige, avd. 4, dom den 22 september 2011 i mål nr B 3559-11

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, dömer BS för grovt narkotikabrott och bestämmer påföljden till fängelse.

Bakgrund

Åtalet

BS åtalades för grovt narkotikabrott. Det gjordes gällande att han den 6 juni 2011 i sin bostad på /.../gatan i Göteborg olovligen i överlåtelsesyfte innehaft och förvarat 403,7 gram amfetamin, som är narkotika. Det gjordes gällande att brottet var att bedöma som grovt med hänsyn till den stora mängden narkotika.

Tingsrättens dom

BS erkände gärningen men förnekade att förvaringen skett i överlåtelsesyfte.

Tingsrätten dömde BS för narkotikabrott och bestämde påföljden till fängelse i ett år och tio månader.

Tingsrätten godtog BSs uppgift om hur och varför narkotikan kom att förvaras hemma hos honom och fann att han således inte innehåft narkotikan i överlåtelsesyfte. BSs delaktighet i hanteringen av narkotikapartiet hade således, enligt tingsrätten, begränsats till en tids förvaring.

Hovrättens dom

BS överklagade tingsrättens dom och yrkade i första hand att påföljden skulle bestämmas till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan och i andra hand att fängelsestraffet skulle mildras.

Åklagaren överklagade tingsrättens dom och yrkade att BS skulle dömas för grovt narkotikabrott och att fängelsestraffet skulle skärpas.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom endast på så sätt att hovrätten bestämde påföljden till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. Om fängelse hade valts som påföljd skulle fängelse i ett år och tio månader ha dömts ut.

När det gäller frågan om rubricering anförde hovrätten bl.a. följande.

Båda parter har i sin argumentation i rubriceringsfrågan berört Högsta domstolens (HD) dom den 16 juni 2011 i mål B 5412-10, vilken också har omnämnts av tingsrätten. Som åklagaren har påpekat synes det uttalande som tingsrätten hänvisat till inte ha gjorts av HD utan av referenten, i ett särskilt tillägg som fogats till domen. Oavsett detta står det klart att HD på nytt har erinrat om att rubriceringsfrågor beträffande narkotikabrottslighet måste göras med en sammanvägning av omständigheterna i det enskilda fallet och därvid anvisat försiktighet vid användning av straffvärdetabeller som utgår från narkotikasorter och mängder. I förevarande fall är det endast mängden amfetamin som anförts som skäl för att brottet skall bedömas som grovt. Av BSs uppgifter, som är de som ligger till grund för bedömningen, har framgått att han ansåg sig tvungen att ta emot narkotikan när han inte kunde betala ett lån. Hans förvaring av narkotikan skulle innebära dels att han slapp betala lånet, dels att han fick 50 gram av partiet för egen konsumtion. Hans befattning med narkotikan skulle således medföra att han i viss mån gjorde sig vinning på hanteringen, men det står också klart att befattningen hade samband med hans eget missbruk. Såvitt har framkommit motiverades hans handlande inte främst av ett vinstintresse och det var inte heller på hans initiativ som narkotikan placerades hos honom. Hans befattning var begränsad till visst innehav för egen del och i övrigt för annans räkning. I viss mån liknande omständigheter förekom i NJA 2004 s. 354, i vilket fall HD bedömde straffvärdet för ett innehav av ecstasy som långt under det straffvärde som följde av ett rent mängdresonemang. Med hänsyn till det ovan anförda anser hovrätten att det är riktigt, såsom tingsrätten gjort, att bedöma BSs gärning som ett narkotikabrott som inte är grovt.

I påföljdsfrågan anförde hovrätten bl.a. följande.

Hovrätten instämmer i tingsrättens uppfattning om straffvärdet. Hovrätten har inhämtat ett kompletterande yttrande från Kriminalvården, som har föreslagit att påföljden för BS bestäms till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan. BS har en lång historia med narkotikamissbruk och brottslighet bakom sig. Även den nu aktuella brottsligheten har samband med missbruket. Den föreslagna behandlingen framstår som ändamålsenlig

och det finns anledning att sätta tro till BSs motivation till förändring. Den föreslagna behandlingen får anses som ingripande och kan – med hänsyn även till att BS har varit häktad i drygt tre månader – godtas som alternativ till det fängelsestraff som annars är aktuellt. Hovrätten bestämmer därför påföljden till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan på det sätt Kriminalvården har föreslagit. Övervakningstiden skall motsvara den planerade behandlingstiden, 18 månader.

Framställningen från Utvecklingscentrum Stockholm

Utvecklingscentrum Stockholm har inom Åklagarmyndigheten ett särskilt ansvar för metodutveckling m.m. när det gäller bekämpande av narkotikabrottslighet. Utvecklingscentrum Stockholm har överlämnat domarna i målet till riksåklagaren och uttalat som sin mening att det finns skäl att överklaga hovrättens dom i påföljdsdelen, se [bilaga 1](#). Enligt utvecklingscentrum Stockholm skulle en prövning av målet vara av vikt för ledning av rättstillämpningen.

Grunderna för mitt överklagande

Rubricering och straffvärdebedömning vid narkotikabrott

Straffskalan för narkotikabrott av normalgraden är enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) fängelse i högst tre år och straffskalan för grovt narkotikabrott är enligt 3 § samma lag fängelse i lägst två år och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Det anges också att bedömningen ska grundas på en avvägning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Arten och mängden av den narkotika som gärningen avser är viktig vid såväl rubricerings- som straffvärdebedömningen (se t.ex. NJA 1993 s. 38 och Högsta domstolens dom av den 16 juni 2011 i mål nr B 5412-10). Bedömningen i dessa frågor ska emellertid grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det enskilda fallet, varför det också är av betydelse vilken roll gärningsmannen haft när det gäller narkotikahandlingen i vidare mening, om han eller hon själv är narkotikaberoende och vad syftet med gärningen har varit. Att gärningen utgjort ett led i organiserad brottslighet kan tala för att brottet ska bedömas som grovt. Även graden av hänsynslöshet ska tillmätas betydelse vid bedömningen av om brottet är att bedöma som grovt, såsom att det aktuella preparatet är särskilt farligt eller att det varit fråga om systematiskt bedrivna överlåtelse till skolelever eller annan ungdom eller till intagna på anstalter (se bl.a. prop. 1980/81:76 s. 208 ff. och NJA 2004 s. 354).

I NJA 2004 s. 354 uttalade Högsta domstolen att försiktighet bör iakttas med att fastställa och tillämpa generella schabloner avseende art och mängd narkotika när det gäller gränsen mellan normalbrott och grova brott. Vid bedömningen måste enligt Högsta domstolen även andra faktorer ges en

betydande vikt. Därvid framhölls att den allvarliga narkotikabrottsligheten i allmänhet bedrivs i vinningssyfte och i mer eller mindre organiserade former där ofta ett stort antal personer deltar i olika led och funktioner i den samlade verksamheten. Vidare konstaterades att de omständigheter som inverkar på gradindelningen av brott i allmänhet är av s.k. objektiv betydelse. Bedömningen av om en gärning utgör grovt narkotikabrott bör dock ske med beaktande av inte endast arten och mängden av den narkotika som gärningen avser utan också av den roll som gärningsmannen haft när det gäller narkotikahandlingen i vidare mening. Högsta domstolen konstaterade vidare att bedömningen av straffvärdet ska ske med utgångspunkt i de allmänna reglerna i brottsbalken. En sammanvägning ska därför göras av omständigheterna i det enskilda fallet, varvid det bl.a. är av betydelse vilka avsikter och motiv gärningsmannen haft.

I NJA 2008 s. 653 konstaterade Högsta domstolen att domstolarna som utgångspunkt för bedömningen av straffvärdet i narkotikamål i allmänhet använder på grundval av praxis utvecklade tabeller i vilka ett "normalt" straffvärde anges i förhållande till den art och mängd narkotika som gärningen avser. I domen uttalade Högsta domstolen vidare att såväl lagstiftaren som Högsta domstolen i olika sammanhang betonat vikten av att iaktta försiktighet med att fastställa och tillämpa generella schabloner avseende art och mängd narkotika som grund för straffvärdebedömningen i enskilda fall. Detta angavs särskilt gälla när det är fråga om hantering av mer betydande mängder narkotika. När det gäller mindre mängder narkotika framstår det däremot, om inga särskilda omständigheter föreligger, som mer naturligt att straffvärdebedömningen sker med tillämpning av schabloner.

Högsta domstolen har i en dom av den 16 juni 2011 i mål nr B 5412-10 uttalat följande angående frågan om vilka gärningar som bör rubriceras som grovt narkotikabrott.

Som en allmän sammanfattning kan sägas att rubriceringen grovt narkotikabrott är avsedd för främst sådana allvarliga gärningar som ingår i en organiserad narkotikahandel med inriktning på att i vinningssyfte sprida missbruk och utnyttja missbrukarnas beroende. Narkotikabrott som står i ett direkt samband med eget missbruk är däremot som regel inte avsedda att betecknas som grova brott och får allmänt sett anses ha ett lägre straffvärde. Som framhålls på s. 208 i propositionen innebär detta givetvis inte att det förhållandet att gärningsmannen missbrukar narkotika kan åberopas som skäl för strafflindring "vid narkotikabrott av verkligt allvarlig natur, t.ex. när gärningsmannen tagit befattning med narkotika i stor omfattning eller när gärningen är ägnad att leda till en omfattande spridning av missbruket".

I domen uttalade Högsta domstolen vidare att det är självklart att arten och mängden av den narkotika som en tilltalad har befattat sig med är en faktor som är viktig vid straffvärdebedömningen i narkotikamål. Detta angavs innebära att tabeller som upprättats med stöd av praxis och med utgångspunkt i art och mängd ofta kan vara ett värdefullt hjälpmedel, särskilt i fråga om

brottslighet som inte är grov. Tabeller som upprättas med utgångspunkt i art och mängd är emellertid enligt Högsta domstolen alltid förenade med osäkerheter och därmed också risker för missvisande jämförelser.

Min bedömning

Målet gäller om BSs hantering av drygt 400 gram amfetamin bör rubriceras som grovt narkotikabrott och vilken påföljd som bör bestämmas för brottet.

I princip all narkotika som finns på marknaden kommer förr eller senare att missbrukas, i den mån den inte dessförinnan blir föremål för beslag. Den som i något led befattar sig med en viss art och mängd narkotika, som inte är avsedd för egen konsumtion, vet således att han eller hon medverkar till att just denna narkotika i slutändan kommer att missbrukas av annan med de skador detta för med sig både för den enskilde och för samhället. Samtidigt saknar han eller hon normalt kontroll över vem som slutligen kommer att använda narkotikan. Den kan hamna hos allt från användare med ett tungt missbruk till förstagångsmisbrukare som t.ex. ungdomar.

Mot denna bakgrund vill jag framhålla att arten och mängden narkotika bör utgöra naturliga och viktiga utgångspunkter i såväl rubriceringsfrågan som vid straffvärdebedömningen i narkotikamål. Även om tabellerna, i enlighet med vad Högsta domstolen uttalat, ska användas med försiktighet och bedömningarna utföras med beaktande av samtliga relevanta omständigheter har tabellerna en viktig funktion att fylla för att åstadkomma enhetlighet och förutsebarhet i rättstillämpningen.

Amfetamin är en drog som har varit narkotikaklassad länge. Enligt fast praxis sedan många år går gränsen för grovt brott vid 250 gram amfetamin vid ett rent mängdresonemang (se bl.a. Borgeke-Sterzel, Studier rörande påföljdspraxis m.m., 4 uppl., 2009, s. 643 f. Se också bl.a. NJA 1985 s. 164, NJA 1988 s. 413 och RH 2002:58.). Denna fasta praxis har lett till en i det närmaste helt enhetlig rättstillämpning. För att inte enhetligheten och förutsebarheten i rättstillämpningen ska försämrats bör faktorer som art och mängd narkotika utgöra en naturlig utgångspunkt för bedömningen av gränsen mellan ringa brott och normalbrott liksom mellan normalbrott och grovt narkotikabrott.

Högsta domstolen har i domen av den 16 juni 2011 anförts bl.a. att praxistabellernas utformning inte är förenlig med de generella farlighetsbedömningar som Högsta domstolen har gjort. Vidare anför Högsta domstolen följande: ”/.../ beträffande amfetamin anges i tabellerna gränsen mot grovt brott utifrån ’ett rent mängdresonemang’ gå vid 250 g vilket, även om man räknar missbruksdosen högt, motsvarar klart över 1 000 missbruksdoser. Räknar man lågt motsvarar mängden 5 000 missbruksdoser”. Frågan är om Högsta domstolens dom av den 16 juni 2011 ska tolkas så att gränsen för grovt brott avseende amfetamin vid rena mängdresonemang ska

förskjutas. Enligt min uppfattning bör Högsta domstolens dom inte tas till intäkt för att tidigare praxis när det gäller rubricering och straffmätning vid narkotikabrott avseende amfetamin har ändrats så att lindrigare straff generellt ska dömas ut numera.

BS har i frysen i sin bostad förvarat drygt 400 gram amfetamin. Denna mängd räcker till ett stort antal missbruksdoser. Med Högsta domstolens resonemang i domen av den 16 juni 2011 skulle det räcka till mellan 1 600 och 8 000 missbruksdoser. Enbart mängden visar således tydligt att amfetaminet, efter förvaringen hos BS, skulle ha överlåtit vidare, vilket BS måste ha insett när han tog befattning med amfetaminet.

Hovrätten har i rubriceringsfrågan beaktat att BSs befattning medförde viss vinning även om han inte handlade främst av vinstintresse samt att befattningen hade samband med hans missbruk och att det inte var på hans initiativ som narkotikan placerades hos honom.

Enligt min uppfattning är emellertid redan mängden amfetamin så stor att utgångspunkten bör vara att brottet ska bedömas som grovt, även om brottsligheten till viss del kan antas ha samband med BSs missbruk. Att det inte är visat att motivet var ett större vinstintresse eller att narkotikan till del förvarats åt annan är inte omständigheter som bör föranleda någon annan bedömning i detta fall. Hade ett tydligt vinstintresse eller innehav i överlåtelssyfte varit för handen hade dessa omständigheter emellertid kunnat få en straffskärpande effekt.

Jag menar sålunda att arten och mängden narkotika bör vara avgörande för att brottet bedöms som grovt. Övriga omständigheter i målet bör emellertid kunna tillmätas viss betydelse vid straffvärdebedömningen (jfr NJA 2004 s. 354).

Sammanfattningsvis menar jag att det saknas anledning att frånga den praxis som sedan länge gällt för gränsdragningen till grovt brott när det gäller amfetamin, 250 gram. BS ska sålunda dömas för grovt narkotikabrott. Att befattningen i detta fall avser drygt 400 gram bör få genomslag vid straffvärdebedömningen. Vid en sammantagen bedömning bör straffvärdet anses klart överstiga minimistraffet för grovt narkotikabrott. Vid straffvärden överstigande två års fängelse bör skyddstillsyn med behandlingsplan normalt inte komma i fråga (se bl.a. prop. 1986/87:106 s. 67 samt NJA 1988 s. 413 och NJA 2003 s. 229). BS bör sålunda dömas för grovt narkotikabrott till fängelse.

Skälen för prövningstillstånd

I Högsta domstolens dom den 16 juni 2011 i mål nr B 5412-10 görs uttalanden om tillämpningen av de tabeller med utgångspunkt i art och mängd narkotika som används som hjälpmedel vid bedömningen av gärningars straffvärde.

Högsta domstolens uttalanden i dessa delar har gett upphov till en rad frågeställningar och en betydande osäkerhet i rättstillämpningen.

Jag har i en skrivelse som den 23 juni 2011 lagts ut på Åklagarmyndighetens intranät kommenterat Högsta domstolens dom av den 16 juni (se bilaga 2). Som framgår av skrivelsen anser jag att domen i nuläget ska tolkas med försiktighet när det gäller bedömningen av straffvärdet hos andra narkotiska preparat än mefedron. Jag uttalade vidare att jag ser det som nödvändigt och angeläget att Högsta domstolen prövar flera mål gällande rubricering och straffvärde i narkotikamål i syfte att åstadkomma ytterligare ledning för rättstillämpningen. Enligt min mening kan således en mer genomgripande förändring av praxis rörande straffvärdebedömningen i narkotikamål endast åstadkommas genom att Högsta domstolen i ytterligare avgöranden uttalar sig om hur straffvärdet ska fastställas i olika situationer.

Jag ansåg det vidare rimligt att utifrån domen redovisa bl.a. följande bedömningar.

Straffvärdebedömningen i narkotikamål ska bestämmas med hänsyn till samtliga i målet relevanta omständigheter, inte enbart art och mängd. I domen betonas att straffvärdebedömningen i narkotikamål måste bli mer nyanserad. Detta gäller framförallt när det blir aktuellt att använda den övre delen av straffskalan för grovt brott. I sådana fall är det viktigt att föra bevisning om i vilken utsträckning brottet ingår som ett led i en organiserad verksamhet och om denna i så fall är av större omfattning och har internationella förgreningar. I avvaktan på att ev. ny praxis skapas får nuvarande tabeller (t.ex. Borgeke m.fl. ”Studier rörande påföljdspraxis”) alltjämt anses ge ett gott stöd när det gäller att bedöma straffvärdet i narkotikamål, i synnerhet när det handlar om brottslighet som inte är grov. Dessa tabeller bör alltså även fortsättningsvis kunna utgöra en utgångspunkt för straffvärdebedömningen. Vid höga straffvärden bör emellertid omständigheterna i det enskilda fallet tillmätas ökad betydelse, vilket torde innebära att straffvärdet i dessa fall kommer att anses lägre än vad tabellerna anger om inte försvårande omständigheter föreligger.

I fall som det här aktuella, och som inte är sällsynt förekommande, har en person tagit befattning med en relativt stor mängd narkotika. Utöver preparatets art och mängd är några andra särskilda försvårande omständigheter inte för handen. Inte heller föreligger några särskilda förmildrande omständigheter. Som anges ovan har gränsen för grovt brott när det gäller amfetamin enligt fast praxis sedan länge ansetts gå vid 250 gram vid ett rent mängdresonemang. Hovrättens bedömning i rubriceringsfrågan avviker med marginal från denna praxis.

Det har också kommit till min kännedom att det råder en osäkerhet hos såväl åklagare som domstolar om hur rubricerings- och straffvärdefrågor ska bedömas när det gäller befattning med bl.a. amfetamin. Denna osäkerhet och bristande enhetlighet i praxis som uppstått inger oro (se t.ex. Göta hovrätts dom den 26 september 2011 i mål nr B 2102-11).

Mot denna bakgrund vore det av stor betydelse att få Högsta domstolens syn på gränsdragningen mellan brott av normalgraden och grovt brott i fall som det här aktuella.

Sammanfattningsvis skulle en prövning av överklagandet vara av stor vikt för ledning av rättstillämpningen.

Bevisuppgift m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm
Göteborgs åklagarkammare (AM-94209-11)